

Değerler Öznel Mi, Yoksa Nesnel Midir ?

John S. BRUBACHER

Cev. Dr. A. Ferhan OGUZKAN (*)

Eğitimsel değerler, acaba değerlendiren kişiden bağımsız olarak var mıdır, yoksa bu değerlerin kaynağı değerlendirici bir organizmada mıdır? Bu husus, eğitimsel değerler üzerine bilinçli olarak bir kuram geliştirmede karşılanması gereken ilk sorulardan biridir. Soru, aynı zamanda, daha önce üzerinde durulan, eğitimle olan ilişkilerin içsel mi, yoksa dışsal mı düşünülmesi gerektiği biçiminde ortaya konulan eski sorunumuzun bir başka şekli olarak da ele alınabilir. Doğal olarak kimi eğitimciler, eğitimsel değerlerin içsel ve öznel olduğu görüşündedirler. Bu değerler, aslında dirimsel (biyolojik) ve ruhsaldır. İstenilen tek şey, ders kitapları, öğretim programları, deney odaları (laboratuvarlar) veya atletik sporlar aracılığıyla öğrenci isteklerinin karşılanması veya ihtiyaçlarına cevap verilmesidir. Kendine özgü, eski ve doğal herhangi bir değer taşımayan bu akademik donatı (teçhizat) sadece değerlendirilebilir, yani değerlendirilmesi mümkün şeylerdir. Bunlardan herhangi birine değer verirken (yüklerken), öğrenci veya öğretmen sadece o şeye duygularını yansıtmış olur. Bunun içindir ki organizma söz konusu olmadığı sürece çevre, eğitim bakımından, ne değerli, ne de değersizdir. Fakat, insan organizmasının dengesi bozulduğu, bir sorunla karşılaştığı durumlarda içgüdü, duygu ve zekâ derhal bireysel seçimi belirlemek için birleşir. Bundan sonra, dengeyi sağlamaya dönük çabalar içinde değer gerçekleşir.

Bir kısım eğitimciler de eğitimsel değerleri, dışsal ve nesnel olarak düşünme eğilimindedirler. Bu eğitimciler, değerın salt bir içsel yaşantı olduğunu inkâr ederler. Onlara göre, bir değer varlıkbilimi (ontolojisi) vardır ve bu bilim çerçevesinde değerler, tıpkı doğa yasaları gibi gerçek (reel) bir nitelik taşırlar (1). Bu inanç, «her şeyın bir biçimi veya maksadı vardır» sözüyle anlatılmak istenir. Söz gelişi, usta bir elışçisi (zanaatkâr) tahtayı ve demiri alır, bu maddeleri dershane sıraları veya kürsüleri biçimine sokar. Başka bir deyişle, elışçisi, bu ham maddelere biçim verir. Bu biçim, ortaya çıkan ürüne bir maksat ve değer kazandırır. Değer, böylece, nesne ile birleş-

(*) A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Görevlisi

(1) J. Donald Butler, «Eğitimde Değer Kuramının Rolü», *Educational Theory*, 4: 70, Ocak, 1954.

miş olur; nesnel olarak onun parçası sayılır. Bu görüşü savunanlar, kişisel istek ve eğilimin eğitimsel değerın önemli bir parçasını oluşturduğundan şüphe etmezler; fakat değerın, istek ve eğilimin dışında bağımsız varlığını ileri sürerler. Değer, istek ve eğilimden önce gelir ve onun ortaya çıkmasını sağlar. Bu görüşte olanlar, savlarını açıklarlarken, değerın bir bütün olarak evren biçiminde ele alınmadığı sürece onun bir küçük parçasından, örneğın insandan hiç söz edilemeyeceğini ileri sürerler. Bu nedenle, eğitimsel değerlerin öğretim süreciyle uğraşan kimselerin sadece istek ve özlemlerini yansıtan davranışların ötesinde birşey olması gerekir.

Eğitimsel değerlerle ilgili bir üçüncü görüş, dışlayıcı nitelikleri yüzünden daha önceki görüşlerin ikisini de reddeder. Bu görüş, değerın kaynağı olarak eğitim sürecinin ya öznesini ya da nesnesini benimsemek yerine, değer biçmeyi (takdirini) özne ve nesne arasındaki ilişkinin bir ürünü olarak tanımlar. Nasıl suyun elde edilmesi, hidrojen ve oksijenin birleşmesine bağılı ise değerın oluşması için de organizma ile çevrenin etkileşimi söz konusudur. Bu etkileşimin niteliği, en iyi biçimde, «ilgi» sözcüğüyle belirtilebilir. Kökenbilime göre ilgi (interest), «arasında olmak» anlamına gelir ve -örneğin çocuk ile ders programı ilişkisinde görüldüğü gibi- ilgi uçları (kutupları) arasında var olan şeyin bir değer ilişkisi olduğunu da kanıtlamaya yarar. Uçlar, tepkilerin alışkanlığa dönüştüğü öylesine yoğun karşılıklı ilişkiler içindedir ki sonuçta ortaya çıkan bir alışkanlığın çevreye olduğu kadar organizmaya, ders programına olduğu kadar öğrenciye de ilişkin olduğu pekâlâ söylenebilir. Hangi durumda olursa olsun küçük bir ilgi veya küçük bir değer bile, yapılan işlem daha çok bilişsel bir nitelik taşımıyorsa, bir etkileşimden doğar. Bir başka deyişle, değerlerden pek azının nereden geldiği bilinebilir. Buna karşı, değerlerin sezinlenmesi, duyulması gerekir. Nitekim, değerın kendisini öğretmeksizin değerle ilgili bir doğruluğu (truth) öğretmek çok daha kolaydır. Bununla birlikte, öğretim sırasında öğretmenlerden değerleri inceleyip kanıtlamaları pek beklenmez; bu konuda onların yapabilecekleri tek şey, değerleri, kişisel heyecanlarından aldıkları güçle öğrencilerine anlatmaktır.

Değerlerin özneliliği veya nesneliliği konusundaki bu ince fikir ayrılığının okul çalışmalarında ne gibi önemli değişikliklere yol açtığına değinmek uygun olur. Latincenin veya bir başka dersin, öğrenim görenlerin isteklerinin aksine, programa konulup konulamayacağı gibi bir sorun, bu ayrılığın önemini ortaya koyacaktır. Eğer programı hazırlayan kimse, öznel değer kuramını izliyorsa onun, ergenlerin bu derse ilgi göstermeyişleri veya ana-babaların bu derse ihtiyaç duy-

mayışları karşısında Lâtincenin eskisi gibi programa alınmasında direnmesi güç olacaktır. Fakat, aksine, ders programını hazırlayan kimse nesnel değer kuramını izliyor ve öğrencilerin veya ana-babaların tutumu ne olursa olsun Latincenin kendine özgü değerler taşıdığına inanıyorsa alıcıların isteksizliğine rağmen bu dersin okutulmasının doğru olacağını düşünecektir.

Eğitimsel değerlerle ilgili her iki kuramın da, ne kadar akla yakın görümler de, bazı güçlükleri yok değildir. Bir yandan, kuramsal olarak ergenlerin Latinceyi, piyano dersini veya herhangi bir başka dersi, o dersin değerini bilmeseler de almalarının onlar için iyi olacağına direnmek, öğrenme istemine ters düşme bile onu büyük ölçüde zorlamış olur. Eğer bu davranış, güdülenmenin inkârı demek değilse, en azından güdünün öğrenmedeki yerinin ciddi olarak değiştirilmesi sonucunu doğurur. Bu durumda, güdü, öğrencinin ders programıyla olan ilişkisi arasında bir yerde bulunması gerekirken onun öğretimini denetleyen yetişkinlerle olan ilişkisi arasında bir yere kaydırılmış olur. Öğrenci, kendini memnun etmek yerine, başkalarını memnun etmeye çalışır. Eğer öğrenci, bu doğrultuda hoşuna gitmeyen çabalar harcamak durumunda kalırsa sonucun yine de disiplin bakımından büyük bir değer taşıyabileceği söylenebilir; ancak bu değer, bir kimsenin yapmaktan hoşlanmadığı şeyleri yapmayı öğrenmesi olacaktır.

Öte yandan, gençliğin yalnız istediği zaman ve hoşuna gittiği şeyleri öğrenmeye çalışacağı görüşünde direnmek, adeta bütün değerleri görelî saymak demektir. Eğer bütün değerler bireysel eğilime bağlı olursa toplumsal kararlılık nasıl sağlanabilir? Neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu öğretmeye yarayacak belirli bir yöntem yoksa ahlak eğitimi ne duruma düşer? Bu görüşe göre, iyilik ve kötülük konusunda ortak bir kural olmadığı gibi basit ve kesin bir değer ölçüsü (standartı) de yoktur. Tersine, bu görüş, Hamlet'in «ne iyi ne de kötü vardır, ancak düşünmeyle bir şey iyi veya kötü olur» yargısında direnmek anlamına gelir. Eğitimsel değerlerin öznelliği ve göreliliğine karşı ileri sürülen eleştiri ne kadar şiddetli ise de bir hususun unutulmaması gerekir; o da kimi eğitimcilerin buna hiç aldırmayışlarıdır. Bu eğitimciler, tam tersine, değerlerin her okula ve her okul çevresinde yaşayan halka göre sürekli gözden geçirilerek öğretim yapılması olasılığını memnunlukla karşılarlar. Gerçekten, onlara göre, durmadan kendini yenileyen bir dünyada ancak esnek bir nitelik taşıyan değerler, varlıklarını sürdürebilirler. Bu eğitimciler, şairin şu ünlü sözünü ciddiye alırlar: «Yeni fırsatlar, yeni sorumluluklar öğretir; zaman, eskiden güzel olanı çirkinleştirir.»

Bu arada, öznelci bir kimsenin toplumsal değerlerle uğraşırken gençliğin o değerleri önemsemezliğe kalkışmasını engelleyen kendine özgü bir tutum içinde bulunduğunu da belirtmek yerinde olur. Böyle bir kimseye göre, genç, kendisi gibi değerlerinde direnen ve bu değerleri korumaya çalışan yetişkinlerle yaşadığını kesinlikle öğrenecektir ve bunu öğrenmesi de gerekir. Eğer genç, yetişkinlerin kendisine değerlerini gerçekleştirmesi için fırsat vermelerini bekliyorsa, onun da yetişkinlerin kendi değerlerini gerçekleştirmelerine imkân sağlayacak biçimde davranması şarttır. Genç bir kimsenin, yetişkinlere özgü toplumsal değerlere-bu değerleri kişisel olarak benimsemeden veya onaylamadan-uyması, herhalde değerlerin nesnel olarak ele alındığı durumdan oldukça farklıdır. Bu değerler, aynı zamanda nesnel bir nitelik de taşıyalar, bu başka türlü bir nesnelliktir. Bu, değerlerin, değerlendiren kişilerin dışında fizik ötesi anlamda değil, fakat başka kimselerin değerleri olarak toplumsal anlamda nesnel olduğu bir durumdur (*).

(*) John, S. Brubacher, *Modern Philosophies of Education*, McGraw-Hill, New York, 1962, s. 98-100.

TED 3. Öğretim Toplantısının konusu olan ve **Uzm. Nurettin ERGEN** tarafından yayına hazırlanan «**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA MATEMATİK ÖĞRETİMİ ve SORUNLARI**» kitabı çıktı.

Temininde acele ediniz.
